

Gladiatoren: helden in het oude Rome

In onze populaire cultuur kregen we de afgelopen jaren al meermaals te maken met de Romeinse gladiatoren. Denk maar aan Ridley Scotts kaskraker *Gladiator* of de televisiereeks *Spartacus* waar ze als woeste krijgers in uitermate bloederige gevechten worden afgebeeld. In hoeverre schetsen deze moderne adaptaties echter een correcte weergave van de Romeinse realiteit. Hoe zagen deze vechtjassen er nu echt uit? Wat was hun maatschappelijke achtergrond? Konden ook vrouwen de arena betreden? De tentoonstelling *Gladiatoren – Helden van het Colosseum* in het Gallo-Romeins museum in Tongeren biedt op zondag 28 februari een gedetailleerd antwoord op deze vragen. U krijgt hier alvast een voorsmaakje...

Wie waren de gladiatoren?

De precieze oorsprong van de gladiatorengevechten is tot op heden nog niet helemaal achterhaald. De huidige theorie gaat ervan uit dat dergelijke tweekampen Griekse wortels zouden hebben en uit lijkspelen ter ere van vooraanstaande personen zouden geëvolueerd zijn. Tijdens hun hoogtepunt zouden ze dan ook uitgroeien tot het toppunt van vermaak met amfiteaters en gladiatorenscholen verspreid over het hele Romeinse rijk.

Tijdens deze evolutie merken we dat de eerste gladiatoren voornamelijk krijgsgevangenen waren die voor hun verzet tegen de macht van Rome tot de arena veroordeeld werden. Vanaf de eerste eeuw v.C. worden dan vervolgens meer en meer slaven die van moord beschuldigd werden, als gladiator ingezet. Tot slot meldden ook vrije mannen zich aan om in de amfiteaters te vechten. Een groot aantal van hen behoorden tot de laagste klassen van de maatschappij en zagen zich zo immers verzekerd van een beter leven. Het risico op een onaangename dood namen ze er dan maar bij.

Verbazingwekkend genoeg kennen we uit de bronnen echter ook een aantal zonen van ridders en senatoren die wegens allerlei redenen een al dan niet tijdelijk gladiatorenbestaan leefden. Financiële problemen, de drang naar populariteit of liefde voor de ‘sport’ waren blijkbaar genoeg voor deze jongelui om aan hun stand te verzaken.

Mannen met opleiding

Een *retarius* (met net en drietand) in gevecht met een *persecutor* (zwaardvechter) (villa van Nennig, Duitsland, 2-3de eeuw n.C.) (<https://en.wikipedia.org>)

Om iemand om te smeden tot een dodelijke vechtmachine is uiteraard een gedegen opleiding vereist. De gladiatoren trainden dan ook dagelijks in een speciale school, de *ludus*, om hun uithouding, kracht en hun specifiek gekozen wapentechniek te verbeteren. Het Romeinse rijk zou naar schatting meer dan honderd van dergelijke scholen geteld hebben. De vier belangrijkste waren echter in Rome zelf gesitueerd

en stonden onder leiding van vier keizerlijke ambtenaren. Tussen deze opleidingscentra ontstond een levendige markt waarbij gladiatoren aan andere scholen konden verhuurd of verkocht worden. De baas van een gladiatorenschool, een *lanista*, beschouwde een gladiator dan ook als een financiële investering en omringde zijn sporters met uitgebreide zorgen. Zo stonden ze onder intensief medisch toezicht van een deskundige arts. Zelfs de bekende Romeinse arts Galenus is een aantal jaar bij een gladiatorenschool werkzaam geweest. Dit wil echter niet zeggen

dat de gladiatoren in de watten gelegd werden. Integendeel, ze werden onderworpen aan een zeer zwaar trainingsprogramma en sliepen in een cel van hoogstens 12m². Verder bestond hun voedsel uit een mengeling van gerstepap en bonen, waardoor ze soms spottend gerstepapeters, de *hordearii*, genoemd werden.

Een *venator* of *bestiarius* (een gladiator die het tegen wilde dieren opneemt) in gevecht met een leeuw (Merida, Spanje) (<https://en.wikipedia.org>)

Een korte carrière

De wetenschap dat ze elk moment in de arena konden sterven of een van hun vrienden moesten doden, moet voor gladiatoren een zware psychologische stress opgeleverd hebben. Zo berichten de antieke bronnen over gladiatoren die trachtten te vluchten of zelfs zelfdoding boven het gevecht in de arena verkozen. Statistische gegevens zijn uiteraard moeilijk uit de bronnen te distilleren, maar men gaat er tegenwoordig vanuit dat de verliezer van een gevecht een overlevingskans van ongeveer 75 procent had. We merken echter dat het aantal doden na verloop van tijd toenam, wat eventueel te wijten is aan de groeiende bloeddorst van de keizer en

het publiek. In de derde eeuw n.C. was de overlevingskans van de verliezer immers gedaald tot slechts vijftig procent. Gladiatoren stierven dan ook vrij jong. De meesten werden niet ouder dan dertig jaar en hadden 5 tot 34 gevechten afgewerkt. De carrière van sommige gladiatoren zat er uiteraard soms ook al na hun eerste gevecht op.

Celebrities van de oudheid

Reliëf met gladiatoren (Rome, Vigna Aquari, 1-3de eeuw n.C.) (<http://www.metmuseum.org>)

Het liefdesleven van beroemde gladiatoren moet bijzonder gekleurd geweest zijn. De graffiti op muren in Pompeii toont duidelijk hun populariteit bij de vrouwelijke bevolking van de stad. Door hun gespierde lichamen en hun hoge machogehalte werden ze door velen dan ook als toonbeelden van mannelijkheid beschouwd. Meer dan korte amoureuze avontuurtjes lijken gladiatoren echter niet

gehad te hebben. Niettemin bevatten de bronnen voorbeelden van vrouwen die heel hun leven op die ene gladiator verliefd bleven, waarvan één expliciet geval haar huwelijk met een vooraanstaande senator opgaf om samen met een gladiator naar Egypte te vluchten.

Een stille dood

De eerste drie eeuwen van onze jaartelling waren de gladiatorengevechten een geliefkoosd tijdverdrijf van de gemiddelde Romein. Daarna ging het aantal spectaculaire shows

echter achteruit totdat ze vanzelf een stille dood stierven. In 393 maakte keizer Theodosius het christendom tot staatsgodsdienst van het Romeinse rijk. Dit was voor de christenen dan ook het teken om steeds harder tegen de gladiatorenengevechten op te treden, aangezien men dergelijke shows als een symbool van het oude heidense Rome bestempelde. Deze verandering in het religieuze denken gecombineerd met een economische achteruitgang zorgde er dan ook voor dat de mensen zelf minder geneigd waren om naar de spelen in de arena te komen kijken. Wanneer de laatste gladiatorenengevechten nu precies plaatsgevonden hebben, is niet exact vast te stellen. Niettemin lijken ze al voor 440 n.C. reeds uitgedoofd geweest te zijn.

Bibliografie

LE GLAY, M., e.a., *A history of Rome*, 4e uitgave, Chichester, 2009.
MEIJER, F., *Gladiatoren. Volksvermaak in het Colosseum*, Amsterdam, 2003.

Maarten Praet